

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЉА ПАНЂИЋ

Година I Свеска I

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи с̄уденӣи
̄освећују ̄роф. др Сре̄и Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄а
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним с̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'367.625
811.163.41'373.61

Оригинални научни рад
Примљено 26. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)**

УТИЦАЈ ПОЛИПРЕФИКСАЦИЈЕ ГЛАГОЛА НА ЊИХОВО СИНТАКСИЧКО ОКРУЖЕЊЕ

У раду ћемо испитати утицај другог додатог префикса на валентност основног глагола. С обзиром на чињеницу да глагол у структури реченице има централну улогу и утиче на остале реченичне чланове, покушаћемо да прикажемо и утицај глагола са више префикса на друге чланове реченице у којој се налази. Циљ рада је да пружи одговор на питање да ли други додати префикс има могућност да изазове одређене синтаксичке промене у глаголу, а под тим подразумевамо промену аргументске структуре глагола, било да тражи објекат у акузативу или генитиву, допуну у неком другом падежу, или само узрокује модификацију морфолошке структуре глаголских допуна.

Кључне речи: полипрефиксирани глаголи, дистрибутивни префикс *по-*, кумулативни префикс *на-*, мајоративни префикс *над-*, трансформативни префикс *пре-*.

Као један од могућих начина творбе глагола у српском језику јавља се и полипрефиксација, тј. додавање префикса на већ префиксирани глагол. У српском језику је забележено преко 2000 овако изведених глагола (в. Стојановић 2017: 10). Префикси у творби глагола имају видску и творбену функцију. Додавањем префикса несвршени глаголи прелазе у свршене, а такође префикс има и функцију семантичког модификатора и утиче на акционалност глагола. Степен деловања префикса на значење основног глагола је различит – некад потпуно мења

* milica.stojanovic@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

значење глагола, а некад га само модификује. У одређеним случајевима префикси не утичу само на лексичко-аспекатску структуру глагола већ и на синтаксичку. Дакле, префикси модификују основно значење глагола и мењају његов вид, а код неких глагола је то пропраћено и извесним изменама на плану синтаксе. Уколико глагол у својој структури има више префикса, семантичка функција другог, трећег итд. додатог префикса је само да модификује основно значење глагола. Осим семантичке функције, други префикс може имати и граматичку функцију, што значи да може да промени вид већ префиксираног несвршеног глагола. Важно је истаћи стилску функцију другог префикса када префикс преноси реч из неутралног у стилски обојен регистар, као и функцију појачавања када други префикс не доноси глаголу нову семантичку нијансу, него појачава већ постојећу. Предмет овог рада биће испитивање способности другог додатог префикса да утиче на валентност основног глагола, као и на облик реченичних конституената.

Глагол у формирању реченице има централну улогу и он својом целокупном структуром утиче на све остале реченичне чланове – на њихов број, врсту, семантичке, синтаксичке и морфолошке карактеристике. Полазећи од овог схватања покушаћемо да прикажемо како глаголи са више префикса утичу на друге чланове реченице. Циљ рада је да понуди одговор на питање да ли други додати префикс има могућност да изазове одређене синтаксичке промене у глаголу, а под тим подразумевамо промену аргументске структуре глагола, било да тражи објекат у акузативу или генитиву, допуну у неком другом падежу, или само узрокује модификацију морфолошке структуре глаголских допуна.

Истраживање ће бити засновано на корпусу глагола ексцерпираних из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности (РСАНУ), онолико колико је у том речнику до овог тренутка урађено, до речи *иогдегод*. Грађа од *иогдегод* до слова Ш ексцерпирана је из шестотомног *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (РМС). Примери употребе, односно контекстуалне реализације, биће преузимани из наведених речника, као и подаци о изворима, чије се скраћенице користе у РСАНУ, а које су наведене у XIX тому, односно за РМС у I тому овог речника.

Детаљним прегледом грађе, трагајући за одговором да ли други додати префикс има способност транзитивизације глагола, приметили смо да он не утиче на прелазност глагола и да се не може од непрелазног монопрефиксираног глагола додавањем још једног префикса извести прелазан глагол. Грађа је показала да други додати префикс

најчешће изазива само одређене модификације морфолошке структуре аргумената.

У српском језику најфреквентнији префикси у творби полипрефиксираних глагола су префикси *йо-* и *из-*.¹ Ови префикси се јављају као основни носиоци дистрибутивног значења. Према карактеру актаната, Храковски (1989: 23–24) издваја субјекатски дистрибутив, објекатски дистрибутив, адресатски дистрибутив и субјектни дисперсив. Субјекатско дистрибутивни глаголи, најчешће су непрелазни, и спајају се само са множинским субјектом:

Напољу се чује граја, разговор ... То су йодолазили кметови, одборници, сељани (Ранк. С., РМС); Чим дођоше намести ја кума на његово си место, сви други редом изнаседамо (Гол. Мих. 1, 56); Шта се догодило с осталијем консонантима по што и иза њих изоџијадаше јерови? (Дан. Ђ. 8, 405); Старије му се сестре изудале, остала само још једна (Јањетовић Ст., БК 1911, 579).

Множински карактер субјекта или објекта не мора се изразити само граматичким обликом множине именице, већ може бити изражен и збирном именицом (која може бити граматички или лексички збирна) и која већ у својој семантици садржи сему мноштва:

Браћа су се изодвојила (Бак. 1); Ситна се трава исјовијала | Дол' по игришту, по девојачком (Вук, Рј.); Чељад се исјобуђивала, йоусјајала (Јаз. Ј. 1, 181).

Метонимијским преносом или синегдохом може се објаснити чињеница да и неке именице у једнини могу означавати збирност:

Цела варош (= сви сџановници вароши) је йоусјајала, нека вест се шапуће од ува до ува, ко је чује, застане, запањен (Миланк. 1, 24); Лук се никада не копа, него се плије; осим ако се трефи, да обритко йоизлази, окопају га жене два, трипут (Варош, Слав., Лукић Ј., ЗНЖ 24, 162).

На исти начин објекатско дистрибутивни глаголи захтевају објекат у множини:

У такве тешке ноћи моја мати ... йозаџивара прозоре (Кркл. 6, РМС); Сребрно и стаклено посуђе ... исјокрива белим застирцима да на њега не пада прах (Шапч. 11, 240); Већ је у мислима гледала нове поклоне што јој је прота йодоносио (Јакш. Ђ. 17, 368); Предложио сам му да йоразбија неколико празних флаша (Пек. Б. 4, 286).

¹ У творби полипрефиксираних глагола нису сви префикси једнако заступљени. Највећи број полипрефиксираних глагола забележен је с префиксима *йо-*, *из-*, *на-*, *за-* и *йре-* (в. Стојановић 2017: 89).

Префикс *на-* у кумулативном значењу означава да је велика количина објеката постепено акумулирана током процеса. Он не мења потпуно структуру глагола, не уводи нови аргумент, већ само захтева да постојећи промени падеж и уз њега се користи искључиво генитив множине, најчешће партитивни:

[Он] ће дотерати до великог положаја, управљати времену пословима, и надобивајџи чинова (Глиш. 4, 26); Жене надоносиле јабука, чарапа и друге милоште да дарују путника (Весел., БК 1902, 641); На прсима јој прикачене, уместо ордена, кокарде у тробојци. По оном плашту беше најприкачивано неких плавих, црвених, жутих и љубичастих стризица (Ком. 7, 122); Доста се и он ... наубијао Турака (Бож. Г. 2, 81); Посли тога напече она погача, наразвија пита (НПр, Краље, Босна, Кларић И., ЗНЖ 22, 292).

Споменућемо и утицај мајоративног префикса *над-*, који се јавља само у неколико полипрефиксираних глагола који не припадају стандардном језику већ покрајинској и застарелој лексици.² С обзиром на значење које префикс уноси у глагол, а то је надмашивање у погледу акције коју означава основни глагол, изведени глагол захтева агенс према чијим се резултатима мери учинак субјекта, а кога Митриновић назива „саучесником процеса“ (в. Митриновић 1990: 132). Овај агенс има форму акузатива и функцију директног објекта.

Сада нека суди самъ, дописатељ ... Ели ... црква наша, тако убога у књигама религиознима, или може бити гдикою цркву надобилази числом овихъ књига (Лазихъ В., Дан. Ђ. 8, 74); Све се њему од браће, јер их је све надоживио, у мираз превали (Љубушко, Зовко, ЗНЖ 3, 153); Надоживијџи кога, остати у животу послѣ чије смрти, на пр. мене ће моја жена надоживити (Павлин., РЈА); С другом женом [га] надоживило мужко чедо (Бот. 1, XX); Кушање не умире као човјек ... оно надоживљује мимоилазеће нараштаје (Павлин., РЈА); Желяхъ да се мое магаре у Елефанда претвори ... и да му уши као елени рози нарасту, да онъ може съ нима све оне камиле, и оне що на нима седе надъйреузвисијџи (Дос. 3, 131); Ако ли нас надосвири Иве, | нек избере понајљепшу вилу (НП, РЈА).

Још један префикс који се може јавити у позицији другог додатог префикса и који тражи отварање новог валенцијског места је префикс *йре-* с ретроспективном функцијом. Такви глаголи имају значење

² Овај префикс забележен је само у следећим глаголима: *надобилазијџи* 'превазилазити, надмашивати', *надоживејџи* 'надживети', *надоживљивајџи*, *надосвирајџи* 'надмашити, победити у свирању', *најйреузвисијџи* 'надмашити висином, надвисити', *најйриповедајџи*, *надузвисијџи*.

накнадне радње, тј. префикс означава однос према некој претходно извршеној акцији, њеном производу или резултату (в. Митриновић 1990: 147; Поповић 2008: 222–223). Према класификацији В. Митриновић (1990: 147–148), препознајемо трансформативне формације код којих се уносе измене у објекат претходне акције, што доводи до стварања новог објекта, те се за означавање новог објекта отвара у контексту глагола ново валенцијско место, што овај тип изведеница уводи у класу мутационих, а не модификационих промена:

Ово [нека алатка] би се лако могло *ѝреоѝравиѝти на испирач* (интернет); То је уствари хаљиница ... ионако бих је требала ископати из ормара и *ѝреоѝравиѝти у сукњу* (интернет); 2008 *ѝреоѝрављамо шталу из веза у пуштену* (интернет); У старој [је] књижевности не-обичан посао *ѝресачињавање* драме у *епос* (Радић А. 1, РМС); Како *ѝреуредиѝти* гаражу у *гарсоњеру*? (интернет); Та зграда је искључиво стамбена ... Дакле, сигурно се неће *ѝреуређиваѝти у хотел* (интернет); Ливаде *ѝреуредиѝти у спортске терене* (интернет).

Што се тиче повратности глагола, треба истаћи да се она најчешће формира приликом прве префиксације, а приликом друге може једино уз префикс *на-* са сативним значењем (*ѝросиѝао је крв : најросиѝао се крви*).³

Зар сам *се* мало намучио, наишао, провео бесаних ноћи на седлу, *крви* своје и туђе *наѝросиѝао*? (Кнеж. Л. 3, 387).

Дакле, додавањем префикса на несвршени глагол добија се свршени, на плану семантике префикси модификују основно значење глагола којем се додају, а код неких глагола је све то пропраћено и променама на плану синтаксе. Битна одлика другог додатог префикса јесте да не утиче значајније на аргументску структуру глагола, али може да намеће одређена ограничења – дистрибутивни префикси захтевају мноштво или више објеката или субјеката; кумулативно *на-* додаје се само прелазним глаголима и захтева искључиво објекат у генитиву множине. На отварање новог валенцијског места утиче мајоративни префикс *над-*, који захтева агенс према чијим се резултатима мери учинак субјекта. Префикс *ѝре-* којим се означава измена објекта претходне акције, за означавање тог новог објекта захтева ново валенцијско место. Као што видимо из овог кратког прегледа, други додати префикс има сасвим мали утицај на синтаксичку структуру већ префиксираниог глагола. Лудвиг (1995: 73) наводи да ова чињеница није неочекивана и то објашњава тиме што први додати префикс најчешће уноси синтак-

³ Питање природе постформанта *се* у комбинацији са префиксом *на-* поставља се у Миљковић (2015).

сичку промену, па, у случају да и други префикс утиче на синтаксичку структуру глагола, дошло би до конфликта која би промена имала предност. Дакле, глаголи дозвољавају додавање само једног префикса који ће комплетно променити њихову структуру, док остали префикси не могу битије утицати на то.

ЛИТЕРАТУРА

- Лудвиг 1995: Jonathan Ludwig, *Multiple verb prefixation in Russian, Polish, and Ukrainian*, Indiana University: PhD dissertation.
- Миљковић 2015: Вања Миљковић, О префиксираним глаголима са значењем задовољења потребе у савременом српском језику, у: *Језици и културе у времену и њроциору* 4, ур. С. Гудурић. М. Стефановић, Нови Сад: Филозофски факултет, 301–314.
- Митриновић 1990: Vera Mitrinović, *Poljski prefiks prze- i njegovi srpskohrvatski ekvivalenti pre- i pro-*, Београд: Filološki fakultet.
- Поповић 2008: Људмила Поповић, *Језичка слика сиварности. Когнитивни аспекти контрарастивне анализе*, Београд: Филолошки факултет.
- РСМ: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад, Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XIX, Београд: Српска академија наука и уметности — Институт за српски језик, 1959–.
- Стојановић 2017: Милица Стојановић, *Полипрефиксирани глаголи у српском језику*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Храковски 1989: Виктор С. Храковский, Семантичке типове множества ситуација и их естетственна класификација, у: *Типологија итеративних конструкција*, отв. ред. Виктор С. Храковский, Ленинград: Наука, 5–53.

Милица Л. Стојановић

ВЛИЯНИЕ ПОЛИПРЕФИКСАЦИИ ГЛАГОЛОВ НА ИХ СИНТАКСИЧЕСКОЕ ОКРУЖЕНИЕ

Резюме

Анализом влияния второго добавленного префикса на валентность основного глагола, а также на форму предложеньеских конститuentов, мы пришли к выводу, что важным отличительным признаком второго добавленного префикса является то, что он не влияет на аргу-

ментскую структуру глагола, но он может ввести определенные ограничения – дистрибутивные префиксы требуют множества или нескольких объектов или субъектов; кумулятивное *на-* добавляется только к переходным глаголам и требует исключительно объекта в генитиве мн. ч. На открытие нового валенционного места влияет майоративный префикс *над-*, требующий агенса, по результатам которого измеряется воздействие субъекта. Префикс *пре-* обозначает изменение объекта предыдущей акции и для обозначения этого нового объекта требует нового валенционного места. Это является следствием того, что первый добавленный префикс, в большинстве случаев, вносит синтаксическую переменную и глаголы позволяют добавление только одного префикса, совсем изменяющего его структуру, в то время как префиксы не могут оказывать значительное влияние на нее.

Ключевые слова: полипрефиксальные глаголы, дистрибутивный префикс *йо-*, кумулятивный префикс *на-*, майоративный префикс *над-*, трансформативный префикс *пре-*.